

Izveštaj selektora XX festivala bosanskohercegovačke drame, Zenica, 2021. god.

Dekonstrukcija akumulirane stvarnosti ili Katarza koja mora doći

U vrijeme kada duže od godinu dana vlada pandemija Korona virusa, kada nas napuštaju neki značajni umjetnici, ali i mnogi dragi ljudi, pokušavamo da vjerujemo da ova nevolja neće dugo potrajati i da ćemo se uskoro vratiti normalnom načinu života i rada. I baš u godini pandemije održava se jubilarni **Dvadeseti festival bosanskohercegovačke drame u Zenici**.

Produkcija je, ne samo na prostoru Bosne i Hercegovine, već i širom svijeta smanjena, rad teataru se često zaustavlja zbog bolesti, zbog izolacije, jer je tako odlučio Krizni štab, jer se bojimo za sebe, za kolege, za one koje volimo, ali i za publiku. Pozorišta rade sa smanjenim kapacitetom, ograničen je broj gledalaca na predstavama, obavezno je nošenje maski i održavanje fizičke distance tako neprimjerene suštini teatra. Jer teatar je život, zajedništvo izvođača i publike, živa riječ, čovjek... Pozorište je neposredno. Ono svjedoči aktivno, odmah i direktno. A za to mu je potrebna publika kao živi očevidac njegove umjetnosti.

Ali, moramo se pridržavati mjera za prevenciju Korona virusa. Zdravlje i životi su nam ugroženi. Publika je zaplašena, vaccine se teško dobijaju, strijepimo od onog što može da nam se desi. Uprkos svemu tome, naše pozorišne kuće smogle su snagu, često sa višekratnim pauzama i uspjele da realizuju nove predstave. Osjeća se atmosfera neizvjesnosti, straha, ponekad i beznađa. Radilo se i uradilo, ali manje nego što možemo i što smo navikli.

Izvjestan broj predstava jasno se odredio odnosu na današnju situaciju eksplicitno govoreći o pandemiji, ali i o aktuelnim društvenim događanjima, dok su druge pokušale da se sklone u umjetnost, baveći se sivevremenim temama, pokušavajući da izbjegnu pretjeranu aktuelizaciju. Pa ipak, cjelokupnoj ovogodišnjoj produkciji imanentna je atmosfera pandemije jer je ona neminovno utkana u svaki proces rada. A taj proces često je trajao neuobičajeno dugo, upravo zbog aktuelnih dešavanja.

Sve što nam se događa predstavlja izazov i možda prekretnicu u budućem životu i radu. Kako će sadašnja situacija uticati na razvoj teatra moći ćemo da utvrdimo tek sa protokom vremena. Hoće li tišina i hladnoća u publici postati uobičajen način funkcionisanja, hoće li se pozorište preseliti na internet ne možemo sigurnošću tvrditi, iako niko od teatarskih radnika ne želi da izgubi živi kontakt sa gledaocem. Jer, uprkos svojoj tehnologiji nikada nismo bili globalno usamljeniji.

Naš rad se ipak nekako odvija, mada u izmijenjenim okolnostima, dok su neke naše kolege u daleko lošijoj situaciji. Npr. pozorište u Dusiburgu u potpunosti je zaustavilo svoj rad, a njihova zgrada je dobila novu namjenu i postala centar za testiranje na Kovid 19 i vakcinaciju. Oni će svoje predstave nastaviti da igraju tek kad prestane globalna restrikcija.

Teška vremena stvaraju dobru umjetnost, ali i jake ljude. Ponekad ih i lomi, ali u pozorištu nikada nije bilo lako. Nadajmo se da ćemo iz sadašnje situacije izići jači i zreliji,

spremniji na veće izazove i teže zadatke. Šekspir je u težim okolnostima od ovih naših, u vrijeme epidemije kuge, kada su sva pozorišta bila zatvorena na dvije godine, napisao neka od svojih najboljih djela (Kralja Lira, Antonija i Kleopatru, Magbeta).

I ma koliko vanredna situacija poništava pozorišnu radnu logiku ona može biti svojevrsan filter koji će odstraniti sve što suštinski ne pripada teatru. I publiku, ali i stvaraoca. Možda je ovo vrijeme suočavanja sa samim sobom, sa svojom umjetnošću, saosvajanjem novih prostora, vrijeme u kome teatar pronalazi neke buduće oblike komunikacije sa publikom.

Zanimljivo je da nikada do sada nije bilo tako puno pozorišnog arhivskog materijala na internetu, koji i dalje ima svoje gledaoce. Nedavno istraživanje britanske agencije ACA Arts Marketing pokazuje da 43% korisnika digitalnih pozorišnih sadržaja nikada nije prisustvovalo predstavama u pozorištima čije jesnimkepratilo preko interneta. *Budućnost je tu, samo je treba prepoznati i izdvojiti* - kako reče pjesnik.

Kao selektor odgledala sam dvadesetak predstava i u zvaničnu selekciju XX festivala bosanskohercegovačke drame izabrala sljedeće predstave:

1. *To nikad nigdje nije bilo*, Narodno pozorište, Sarajevo
  2. *Derviš i smrt*, Narodno pozorište Republike Srpske, Banja Luka
  3. *Identitluk*, Studio za izvedbene umjetnosti, Hrvatsko narodno kazalište Mostar, Narodno pozorište Mostar
  4. *Ništa nas ne smije iznenaditi*, Pozorište mladih Sarajevo, Festival MESS
  5. *Kreketanje*, Narodno pozorište Tuzla
  6. *Šindlerov lift*, Kamerni teatar 55, Sarajevo
  7. *Nije čovjek ko ne umre*, Pozorište Prijedor
-

Predstava **To nikad nigdje nije bilo**, Narodnog pozorišta iz Sarajeva, rađena prema motivima romana *Istorija bolesti* Tvrтка Kulenovića, u dramizaciji Darka Lukića intimna je ispovijest čovjeka-stvaraoca-intelektualca kroz koju se prelamaju brojna zla koja rat donosi. Uprkos tematici koja govori o gubicima, smrti i razaranju, o bolesti društva, ali i pojedinācā, ovo predstava gledaocima daje prefinjenu poetiku u kojoj trijumfuje život, odnosno umjetnost. Jasan i precizan rediteljski rukopis Dine Mustafića stvaračitljivo, a istovremeno i višeznačno scensko djelo.

Porodični, lični, asocijativni i ispovjedni narativ pisanadograđen crticama iz sjećanja učesnika predstave, suočava nas sa ekstremnim situacijama ljudskog življenja nakon kojih niko nikada nije ostao isti. Osnovna pripovjedačka linija predstave urađena u postdramskommaniru, nadopunjenamnoštvom dokumentarističkih podataka, kao i citatima iz različitih djela, poput onih koja su preuzeta od Danila Kiša, dodatno je osnažila konzistentnostdramskog rukopisa.

Predstava *To nikad nigdje nije bilo* pripada onoj rijetkoj kategoriji koja zadovoljava ukus auditorijuma disparatnih estetskih kriterijuma, od gledalaca koji preferiraju najviše umjetničke kreacije do puka koji želi jasnu priču koja drži pažnju i koja ga se duboko tiče.

Znakovito promišljena i jednostavno realizovana scenografija načinjena od mnoštva kanistera i kostima koji, iako smješteni u dubini scene, dominiraju prostorom za igru. Scenski pokret, kao i muzika nalaze se na istoj frekventnoj liniji sa ostalim elementima predstave i rafinirano i tačno nadopunjuju cjelinu.

Derviš i smrt, predstava Narodnog pozorišta Republike Srpske iz Banjaluke, autorski je projekat makedonskog reditelja Dejana Projkovskog koji nam daje novo čitanje kulturnog Selimovićevog romana, koje poput mitskih pripovijesti živi u kolektivnom pamćenju svakog gledaoca. Ovo je jedna od onih predstava kakvu poznamo još iz antičkih vremena, kada gledaoci budno prateradnju iako su upoznati sa pričom.

Scensku enigmu banjalučke predstave reditelj je pokušao da otključa na neobičan način. Intimna drama Ahmeda Nurudina ispričana je u formi scenskogspektakla. Bilo je to hrabro hodanje po oštrici noža na kojoj je trebalo znati ekvilibrirati. Monumentalna scenografija Velentina Svetozareva ispunjena pijeskom određuje pravac u kome se razvijao rediteljski koncept. Metafora pijeska, odnosno praha iz koga smo postali i u koji ćemo se vratiti jasno se vidi kao okosnica rediteljske ideje. Pijesak koji poput vode pročišćava, ali i poput zemlje zatrpava, ulazi u tijelo, ali i dušu scenskih junaka pretvarajući ih u ništavilo. Scenografska poetika dominira svakom scenom predstave stvarajući svojevrsnu pješčanu simfoniju.

Mostarska predstava **Identitluk**, rađena u koprodukciji Narodnog pozorišta Mostar, Hrvatskog narodnog kazališta Mostar i Studia za izvedbene umjetnosti, nastala po motivima knjige esejalibanskog pisca Amina Malufa (Amin Maalouf) „U ime identiteta“, u režiji Tanje Miletić Oručević i udramatizaciji Dragana Komadine je društveno angažovana platforma na kojoj se na direktan, pitoreskan i osebujan način progovara o našoj stvarnosti u kojoj katarza mora da se dogodi. Iako na trenutke žestoko zariva kandže u nacionalno tijelo drugog, ponekad morskog, ali bliskog naroda, ona ipak nakon gledanja ne ostavljena publiku gorak ukus spoznaje.

Aktuelna do smijeha i do suza, na trenutke subverzivna i apologetska, ova predstavapored rediteljske i dramaturške estetike sintetiše stavove i svjetonazore svih učesnika u predstavi, prije svega glumaca, koji su angažovano učestvovali u stvaranju teksta, gradeći vlastite likove, odnosno pojedinačne životne priče. Istražujući, pišući i režirajući svoje uloge glumci su duboko uronili u individualnu psihologiju i probleme pojedinačnih BH naroda, ali i odnose sa drugima, koji samo u međusobnoj interakciji stvaraju cjelinu našeg življenja.

Direktna, ali i duhovita ona vivisekira bosanskohercegovačko društvo pokušavajući da nakon intervencije bude što manje bola. I upravo u tom smijehu koji olakšava leži sva

zavodljivost ove „pomiriteljske“ predstave, koja neće promijeniti naše društvo, ali nas neće ni obeshrabriti u življenju koje nam predstoji.

Ništa nas ne smije iznenaditi, autorski projekta Aleša Kurtau koprodukciji Pozorišta mladih Sarajevo i Festivala malih i eksperimentalnih scena Sarajevo (MESS) je zaigrani i pomalo ciničniscenskikaleidoskop. Aktuelna, ali i univerzalna, posvećena sadašnjem trenutku, ali i opštevažeća ova predstava se poigrava krilaticama prošlih vremena, koje se lako opredmećuju današnjici. Ključna riječ za ovu lepršavu predstavu je oneobičavanje.

Napisan prije pandemije tekst ove predstave reprezentovao je zanimljivu anticipaciju sadašnjih događanja. Strah od spoljnjih nedaća (virusi, rat, bakterije, bojni otrovi, zračenje, poplave...) integriše se sa unutarnjim (strah, anksioznost, panika, socijalna distanca...) gradeći priču, koja sa podjednako empatije komunicira sa bilo kojim gledaocem u bilo kom teataru.

Predstavagovori o unutrašnjim doživljajima vanrednih situacija, ali i o različitim vidovima obuke koja bi trebalo da preduprijedi predstojeće nevolje. Kroz zaumnu i katarzičnu igru, suočavajući se sa stvarnošću, glumci pokušavaju svoj optimizam da pretoče na publiku kako bi doživjela pročišćenje, ali i oslobađanje od strahova koji dominiraju našim životima.

U predstavi **Kreketanje** teatar se bavilo onim što najbolje poznaje, samim sobom. Ova drama autora Almira Bašovića u režiji Aleša Kurta, u produkciji Pozorišta Tuzlajasno se referiše na Aristofanovu komediju „Žaba“ (tematski, ali i samim naslovom), u kojoj stvarajući predstave, polazeći od antičkih motiva, kreiraju svijet u kome integrišu imaginaciju i realnost, sadašnjost i daleku prošlost.

Predstava nedvosmisleno oslikava današnjeg čovjeka ugušenog u moru pojedinosti, informacija, zvukova, poruka, asocijacija... Nastala pod plaštom Dionizija i sama je kao i njen zaštitnik opijena pozorištem, životom, ludilom, ritualima, prirodom, lutanjem, igrom, misticizmom...

Ona jasno upućuje na signifikantne probleme savremenog teatarara, stavljajući u prvi plan iskrene tragooce - protagoniste ove komedije/satire/drame, pozorišne ljude, koji poput Vernovih junaka „Putu u središte zemlje“ silazeći u podzemni svijet, zajedno sa gledaocima poniru u dubinu pozorišnog organizma, njegovu suštinu i apsurdnost, da bi na kraju izvedbe auditorijum doživio fizičko iskustvo ulaska i prolaska kroz scensku nutrinu.

Pokušavajući da spasi svijet, ali prije svega teatar, odbacujući i negirajući opštu, umjetničku, kao i pozorišnu eroziju, ova predstava simultano funkcioniše na više značenjskih ravni, uspijevajući da ne sklizne u hermetičnu samodovoljnost.

Kreketanje predstavlja raskošnu trpezu scenskih slika u kojoj se glumci, ali i gledaoci, uzimajući svega po malo, prejedaju detaljima, metaforama, simbolima, uzpovremenu pojavu vizuelne i audio kakofonije, koja se u konačnici scena pretvara u orkestrirano višezvučje.

Šindlerov lift predstava Kamernog teatra 55iz Sarajeva u adaptaciji i režiji Kokana Mladenovića rađena prema istoimenoj knjizi Darka Cvijetića govori opiščevoj percepciji događaja koje je svjedočio, ali i onih o kojima je posredno saznavao. Dramaturškim i rediteljskim postupkom stvorena je snažna emotivna predstava u kojoj se prepliću romantizirana sjećanja na jugonostalgичnu prošlost, ali i na zla vremena koja su iz nje proistekla.

Kolektivna igra glumačkog ansambla u ovoj fragmentarno građenoj dramskoj strukturi, bila je snažno uporište rediteljske estetike, koja stilizaciju transponovanog poetskog rukopisa pjesnika/glumca/reditelja u dramsku formunadograđuje vještom upotrebom elemenata dječijih igara.

Istovremeno dominantna i nenametljiva muzika Irene Popović Dragović snažno podcrtava i interpretira atmosferu predstave, kao i unutrašnje emotivno stanje aktera priče.

Bosanskohercegovački dramski klasik **Nije čovjek ko ne umre** Velimira Stojanovića, drama ili tragedija ili tragikomedija, višestruko nagrađivana, napisana prije više od 40 godina i danas je aktuelna, ali sa drugačijim scenskim čitanjem, indukovanim vremenom u kome predstavanastaje.

Ova inscenacija rađena u produkciji Pozorišta Prijedor govori o opšteljudskim i svevremenim temama, suočavanju sa smrću, fizičkom i mentalnom izolacijom, konfliktu kao sublimaciji straha, samoći kao imanentnom značenju života, otuđenju, bolesti...

Na trenutke apsurdna i u dramskom rukopisu i u rediteljskom konceptu, predstava odiše jednostavnošću, preciznošću, tempom koji najavljuje skorašnju smrt, sa dubokom i snažno kontrolisanom emocijom svih učesnika u predstavi u kojoj tišina često postaje protagonista. Tišina u kojoj treperi kondenzovan krik.

Preuzimanjem motiva iz Stojanovićeve manje poznate drame „Voćni dan“, kao i postupkom osavremnjivanja i transponovanja priče iz sedamdesetih godina XX stoljeća u današnjicu reditelj Marko Misirača, nadograđuje predstavu multinacionalnom i multikonfesionalnom dimenzijom, odnosno ratnim iskustvom i traumama scenskih junaka.

U Zenici, 30. aprila 2021.

dr Ljiljana Čekić